

**REDENGEVENDE OMSCHRIJVING LAAPERSVELD 70, VOORMALIG STER-GEBOUW
GEMEENTELIJK MONUMENT HILVERSUM**

Aanduiding	Kantoorgebouw
Adres	Laapersveld 70
Postcode	1213 VB
Kadastrale aanduiding	D 3670
Opdrachtgever	Stichting Ether Reclame (STER), 1975
Architect	Architectenbureau E.C. Falkenburg (1915-1986) en J. H. Mulders (1928)
Bouwtype	Kantoorgebouw
Bouwjaar	1977-1978 (schetsontwerp 1975). In gebruik genomen 18 januari 1979
Bouwstijl	Structuralisme
Wijzigingen	Belangrijke wijzigingen: 1983 (binnentuin); 1990-1991, uitbreiding Architektenburo Hartman en Eylers; 2007-2008, herinrichting door Mars Interieur Architecten; 2002, 2012
Datum omschrijving	augustus 2023
Datum aanwijzing	september 2023
Monumentnummer	GMH1481

Van deze redengevende omschrijving maakt integraal deel uit:

De Fabryck, J. Heijenbrok, G. Steenmeijer, Waardestellend architectuur- en bouwhistorisch onderzoek voormalig STER-gebouw te Hilversum, december 2022.

Advies van de Commissie voor Ruimtelijke Kwaliteit en Monumenten Hilversum, 19 januari 2023.

Situatie 2022 (DeFabryck)

INLEIDING

In 1965 richtte het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk de Stichting tot Uitzenden van Reclame (SUR) op om namens de overheid reclame op radio en televisie te ontwikkelen en te exploiteren. In 1967 verschenen de eerste reclameboodschappen op de televisie. In 1967 werd de naam van de organisatie veranderd in het beter in het gehoor liggende Stichting Ether Reclame, STER. In 1974 bood de gemeente Hilversum een locatie voor een nieuw gebouw aan op het Laapersveld. De stichting had de voorkeur voor een lokale architect en bezocht projecten in de regio. In 1975 viel de keuze op het bureau van ir. Elzard Cornelis Falkenburg (1915-1986) en Jacobus (Jaap) Hendrikus Mulders (1928). STER directeur Chris Smeekes wilde geen alledaagse

blokkendoos. Dit inspireerde Mulders om het logo van de STER als uitgangspunt te nemen voor het ontwerp van het structuralistische kantoorgebouw. In november 1976 werd de bouwvergunning afgegeven, in het voorjaar van 1977 startte de bouw, op 18 januari werd het STER gebouw officieel in gebruik genomen.

De perspectivische kubus werd getransformeerd tot gelijkzijdige zeshoek die volgens het structuralistische concept werd ingezet tot een functionele clustering van kleinschalige en daarmee menselijke ruimtelijk-constructieve modules, volgens het Structuralisme zoals gepropageerd sinds de jaren 1950 door met name Aldo van Eyck (1918-1999) en Herman Hertzberger (1932). Behalve de structuralistische opzet waren ook de uniforme gevels van metallic-bronskleurig aluminium en glas tot op zekere hoogte een noviteit binnen het toch aanzienlijke oeuvre van de architecten. Vanwege deze specifieke combinatie is het Amersfoortse DHV-gebouw uit 1967-1970 van D. Zuiderhoek een inspiratiebron geweest, en heeft het STER-gebouw het voormalige gebouw voor het Ministerie van OCenW (1974-1979) van P.M. Rosdorff beïnvloed. Rijksbouwmeester Wim Quist (1930-2022) was bij het STER-gebouw en het gebouw voor het Ministerie van OCenW betrokken.

In het STER gebouw waren de identieke eenheden gestapeld in vier ogenschijnlijk autonome lagen, waarvan drie gelegen boven het maaiveld. Het gebouw is gesitueerd op een min of meer wigvormig vierhoekig terrein met de ingang aan de zijde van de toegangsweg.

De min of meer noord-zuid gerichte begane grond was opgebouwd uit 23 volumes waarvan één een patio (west) omvat en één een semi-patio (zuid). Verder behelsden de modules waarin zich nog steeds de hoofdentree (noordoost) en de dienstingang met bordes (noordwest) bevinden, ten dele een bordes, bij de hoofdentree onder de overkragende eerste verdieping, en grensde aan de twee zuidelijke hexagonen een eveneens modulair terras. De parkeerkelder bestaat uit negentien modules. De eerste verdieping van tien modules en twee dakterras-modules, ligt aan de noordoostkant. De tweede verdieping van vier modules ligt hierop aan de zuidkant. De bouwlagen worden samengebonden door een trappenhuis met liftkoker.

STER gebouw 1979 (Collectie Mulders)

Al snel werd de draaideur bij de hoofdingang vervangen door de nog steeds aanwezige automatische dubbele schuifpui. In 1983 werd de binnentuin opgeheven, met behoud van de lichtkoepel, en de aluminium schuifpui naar de semi-patio vervangen door een houten pui met dubbele draaiende deur.

In 1990-1991 werd het gebouw uitgebreid door het plaatselijke Architectenburo Hartman en Eylers, dat de lopende projecten had overgenomen van Falkenburg en Mulders, na het overlijden van Falkenburg. Er werden drie modules van twee bovengrondse lagen aan de oostzijde, aan de linkerkant van de hoofdentree, toegevoegd, en een verbindende module op de eerste verdieping. In de uitbreiding werden gevelplaten, kolombekleding, schuiframen en roosters hergebruikt.

In 2007-2008 werd het gebouw rigoreus heringericht, de garagedeur vervangen en gevelbeplating door venster daarboven en links naast de inrit gewijzigd. In westgevel tweede verdieping kwam vluchtdeur. De tweede verdieping werd heringericht waarbij venster werd toegevoegd. In 2012 werd het voorplein opnieuw bestraat en de hellingbaan verplaatst.

In 2022 verliet de STER het gebouw.

Tuin

Bij het gebouw is door Tuinarchitectenburo Mien Ruys, Hans Veldhoen en Arend Jan van der Horst bv., een tuin ontworpen. Het tuinontwerp zette het stramien van het gebouw, de regelmatige hexagon, naadloos voort, terwijl bestaande bomen in het ontwerp werden opgenomen. Het buro was door het architectenbureau Falkenburg en Mulders bij het project betrokken.

Het tuinontwerp bestond uit beplantingen, verhardingen en bouwkundige elementen. Op 30 juni 1978 werd een nota van inlichtingen bij het bestek voor de aanleg van de tuin geschreven. Daar stond onder meer in: Voor de zeskantige bak op het dakterras en de pergola zal Redwood worden toegepast. De vijverrand moet worden afgewerkt met een 20cm brede rollaag van gebakken donkerbruine klinkers. Onder de stapstenen en zitpoefs, gelegen in de binnentuin, zal ca. 10 cm Spamex (fijn grint) worden verwerkt voor de stabiele ligging op het onderliggende grovere grint. De klinkerbestrating moet langs alle plantvakken met twee strekkende meter worden afgewerkt. De molensteen krijgt een elektrische aansluiting op de klokpomp. De houten kuipen krijgen een bodem van 25 cm. Hechthout met 5 geboorde gaten. Op 4 juli werd de aanbesteding gehouden. In 1987 ontwierp Arend Jan van der Horst een plan voor de renovatie van de beplanting. In 1990 en 2012 zijn grote delen van de oorspronkelijke aanleg gewijzigd. In 2012 werd de tuin ingericht door Jeroen Keijzer naar ontwerp van Dennis Jacobs, met hergebruik van enkele oorspronkelijke onderdelen.

OMSCHRIJVING

Constructie en Extérieur

De gevelbekleding en de vensters met hun deels schuivende ramen met bronskleurig getint glas, bestaan uit geadoniseerd aluminium. Bekleding en vensters zijn opgehangen aan een stalen frame dat boven de begane grond het hoofdbestanddeel van de constructie vormt. Dit frame is samengesteld uit enerzijds vrijstaande kolommen op nagenoeg alle hoekpunten van de hexagonen, en anderzijds hierop rustende balken, vrijwel uitsluitend noordwest-zuidoost gericht. Deze balken dragen prefab gewapend betonnen vloerplaten, die boven het onbebouwde deel van de eerste verdieping en boven de tweede verdieping zijn uitgevoerd in door houten balken en houtendakbeschot. De parkeerkelder en het trappenhuis zijn uitgevoerd in beton. Het geheel is gefundeerd op staal. Voor de borstweringen en grotendeels gesloten gevelsecties is metselwerk van porisosteentoegepast, evenals voor niet-zichtwerk, terwijl zichtwerk is uitgevoerd in betonsteen. Alle in het zicht komende stalen ronde kolommen waren zeshoekig omkleed, nu nog bij de kolom op het bordes bij de hoofdentree en bij de randkolommen.

Interieur

In het interieur bevinden zich nog de kern met het trappenhuis en de lift, op de begane grond de semi-patio (de binnentuin is verwijderd maar de lichtkoepel daarboven is nog aanwezig); op de eerste verdieping de lichtkoepel en het dakterras. De interieuronderdelen zijn verwijderd. De gevels zijn inwendig voorzien van borstweringen – multiplex bekleed met harde kunststof – waarin de convectoren van de centrale verwarming zijn opgenomen, in de vorm van ribbenbuizen. Via gevelroosters achter de beplating zuigen deze buitenlucht aan, terwijl de afgewerkte lucht wordt afgevoerd via plafondunits. Er zijn nog kolommen die zeshoekig zijn omkleed.

De qua vormtotaal, constructie en materiaalgebruik naadloos aansluitende uitbreiding uit 1990-1991 kreeg geïsoleerde vloeren en plafonds, de randkolommen werden niet zeshoekig afgewerkt en het hang- en sluitwerk wijkt af.

Tuin

Het perceel is nog in tact. Er zijn in de tuin nog elementen aanwezig, zoals bomen, ronde betonstenen, molenstenen en de gemetselde ronde vijver in de semi-patio.

WAARDERING

Cultuurhistorische waarde

Het voormalige gebouw van de Stichting Ether Reclame (STER) uit 1976-1978 met uitbreiding uit 1990-1991 heeft een plaats in de geschiedenis van de media en de geschiedenis van Hilversum als mediastad sinds 1965, het jaar waarin het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk de Stichting tot Uitzenden van Reclame (SUR) oprichtte om namens de overheid reclame op radio en televisie te ontwikkelen en te exploiteren. In 1967 verschenen de eerste reclameboodschappen op de televisie. In 1967 werd de naam van de organisatie veranderd in het beter in het gehoor liggende Stichting Ether Reclame, STER. In 1974 bood de gemeente Hilversum een locatie voor een nieuw gebouw aan op het Laapersveld.

De stichting stimuleerde het werk van plaatselijke architecten en het ontwerp van een niet-alledaags gebouw, omdat zij de voorkeur had voor een lokale architect, projecten in de regio bezocht en in 1975 het bureau van ir. Elzard Cornelis Falkenburg (1915-1986) en Jacobus (Jaap) Hendrikus Mulders (1928) koos. Dit inspireerde Mulders om het logo van de STER als uitgangspunt te nemen voor het ontwerp van het structuralistische kantoorgebouw.

Met het, op het STER-logo geïnspireerde, gebouw vestigde de STER zich blijvend in de mediastad Hilversum waardoor Hilversum er eind jaren 1970 een uniek mediagebouw bij kreeg en de media ook aan de zuidkant van Hilversum zichtbaar werd.

Architectuurhistorische waarde

Het voormalige gebouw van de Stichting Ether Reclame (STER) uit 1976-1978 met uitbreiding uit 1990-1991 is:

- een uitzonderlijk voorbeeld van het Structuralisme, zoals gepropageerd sinds de jaren 1950 door met name Aldo van Eyck (1918-1999) en Herman Hertzberger (1932), een unicum, zowel in de geschiedenis van de Nederlandse architectuur als binnen het oeuvre van het architectenbureau Falkenburg en Mulders;
- uniek in vormgeving in structuralistische opzet met vorm ontleend aan STER-logo;
- uniek vanwege de combinatie van een ogenschijnlijk informele maar uiterst consequente structuralistische opzet van geclusterde kleinschalige en daarmee menselijke, ruimtelijk constructieve zeshoekige modules en nagenoeg uniforme vliesgevels van metallic bronskleurig aluminium en bronskleurig getint glas, elementen die kenmerkend zijn voor de periode maar in deze samenstelling niet voorkomen;
- in de Duitse vakpers besproken vanwege de staalconstructie;

- uniek ontwerp in het oeuvre van het plaatselijke architectenbureau van ir. Elzard Cornelis Falkenburg (1915-1986) en Jacobus (Jaap) Hendrikus Mulders (1928), met uitbreiding van het plaatselijke Architectenburo Hartman en Eylers, dat de lopende projecten had overgenomen van Falkenburg en Mulders, na het overlijden van Falkenburg, waarbij elementen werden hergebruikt;

Situationele- en ensemblewaarde

Voormalig gebouw van de Stichting Ether Reclame (STER) uit 1976-1978 met uitbreiding uit 1990-1991 heeft ensemblewaarde vanwege de situering op het terrein waarvoor door Tuinarchitectenburo Mien Ruys, Hans Veldhoen en Arend Jan van der Horst bv., een tuin werd ontworpen. Het tuinontwerp zette het stramien van het gebouw, de regelmatige hexagon, naadloos voort, terwijl bestaande bomen in het ontwerp werden opgenomen. Het buro was door het architectenbureau Falkenburg en Mulders bij het project betrokken. Er zijn nog onderdelen en ruimtes uit het oorspronkelijke ontwerp bewaard gebleven.

Gaafheid en herkenbaarheid

Het voormalig gebouw van de Stichting Ether Reclame (STER) uit 1976-1978 met uitbreiding uit 1990-1991 is herkenbaar als STER gebouw en voorbeeld van het Structuralisme vanwege de beeldbepalende vorm, de constructie en het materiaalgebruik. Het gebouw is gaaf wat constructie, exterieur en inwendige gevelafwerking betreft. In het interieur bevinden zich nog de kern met het trappenhuis en de lift, op de begane grond de semi-patio; op de eerste verdieping de lichtkoepel en het dakterras. Er zijn in de qua oppervlakte complete tuin nog elementen aanwezig, zoals bomen, ronde betonstenen, molenstenen en de gemetselde ronde vijver in de semi-patio.

Zeldzaamheidswaarde

Het voormalig gebouw van de Stichting Ether Reclame (STER) uit 1976-1978 met uitbreiding uit 1990-1991 is zeldzaam,

- vanwege de typologie: functie als media (kantoor)gebouw
- vanwege de combinatie van een ogenschijnlijk informele maar uiterst consequente structuralistische opzet van geclusterde kleinschalige en daarmee menselijke, ruimtelijk constructieve zeshoekige modules en nagenoeg uniforme vliesgevels van metallic bronskleurig aluminium en bronskleurig getint glas, elementen die kenmerkend zijn voor de periode maar in deze samenstelling niet voorkomen;

Toelichting tuin uit tuin-dossier uit het archief van de STER

Zie ook De Fabryck, *Voormalig STER-gebouw te Hilversum, waardestellend architectuur- en bouwhistorisch onderzoek*, december 2022

Het tuinontwerp ontbreekt in het Mien Ruys archief

Bij het voormalige gebouw van de Stichting Ether Reclame (STER) uit 1976-1978, Laapersveld 70 (zie), is door Tuinarchitectenburo Mien Ruys, Hans Veldhoen en Arend Jan van der Horst bv., een tuin ontworpen. Het tuinontwerp zette het stramien van het gebouw, de regelmatige hexagon, naadloos voort, terwijl bestaande bomen in het ontwerp werden opgenomen. Het buro was door het architectenbureau Falkenburg en Mulders bij het project betrokken.

Het tuinontwerp bestond uit beplantingen, verhardingen en bouwkundige elementen. Op 30 juni 1978 werd een nota van inlichtingen bij het bestek voor de aanleg van de tuin geschreven. Daar stond onder meer in: Voor de zeskantige bak op het dakterras en de pergola zal Redwood worden toegepast. De vijverrand moet worden afgewerkt met een 20cm brede rollaag van gebakken donkerbruine klinkers. Onder de stapstenen en zitpoefs, gelegen in de binnentuin, zal ca. 10 cm Spamex (fijn grint) worden verwerkt voor de stabiele ligging op het onderliggende grovere grint. De klinkerbestrating moet langs alle plantvakken met twee strekkende meter worden afgewerkt. De molensteen krijgt een elektrische aansluiting op de klokpomp. De houten kuipen krijgen een bodem van 25 cm. Hechthout met 5 geboorde gaten. Op 4 juli werd de aanbesteding gehouden.

Informatie uit het bestek, onderdelen en materialen van de tuin, zie ook afbeelding 41 op pagina 41 van het rapport van De Fabryck, om een indruk te krijgen van de tuin:

- Plantvakken en borders
- Hagen tussen twee stroken verharding
- Bomen
- Patio met vijver
- Zeven houten kuipen van Merbau in de binnentuinen, elk geplaatst op drie ronde betonnen tegels
- Dakterras met zeskanten bak (Merbau, later Redwood)
- Verhardingen
- Zes houten zeskantige bakken van Azobé
- Pergola met zeskantige palen
- Molensteen van antracietkleurig beton
- Rivierkeien met plantengroei daartussen
- Lage afrastering van onder druk gewolmaniseerde palen gepunt en gekruind
- Verhardingen van klinkers en zeskantige tegels. Betonklinkers Waalformaat, kleur brons in halfsteensverband. Betonnen oprit vanuit parkeerkelder bestraat met in specie gelegde betonklinkers Waalformaat, kleur brons in halfsteensverband. Aangegeven zeskanten bestraten met zeskanten betontegels, kleur antraciet. Ronde stapstenen van gewapend beton
- Waar geen verhardingen of stapstenen of grint voorkomen, langs de gevels houtsnippers
- Terreinverlichting

Beplanting: Kluitgoed loofhout, naalddhout (1 augustus-1 mei), Zonder kluit (15 oktober-15 april)
Vaste planten en waterplanten; één en 2-jarige planten; bollen en knollen, bloeiend in voorjaar, zomer en najaar; bosplantsoen; haagplantsoen; coniferen; heesters; klimplanten; clematissoorten en -variëteiten; rododendrons; azalea's.

In 1987 ontwierp Arend Jan van der Horst een plan voor de renovatie van de beplanting. In 1990 en 2012 zijn grote delen van de oorspronkelijke aanleg gewijzigd, zoals het voorplein en de terrassen. In 2012 werd de tuin ingericht door Jeroen Keijzer naar ontwerp van Dennis Jacobs, met hergebruik van enkele oorspronkelijke onderdelen. (Zie De Fabryck, pagina 40-42).